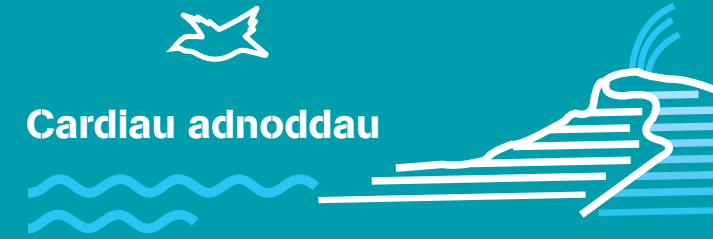

Set A - Rhywogaethau rhagorol y twyni tywod

Pysen-y-ceirw *Lotus corniculatus*

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni lled-sefydlog, twyni sefydlog a llaciau twyni
- Yn blodeuo o fis Mehefin i fis Medi
- Gallu arbennig - mae'n blanhigyn bwyd pwysig ar gyfer lindys y glesyn cyffredin, y glesyn serennog a gwyn y coed ac mae ei flodau'n ffynhonnell wych o neithdar ar gyfer gwenyn.

Chwilen dom Dillwyn

Onthophagus nuchicornis

- Anifail > infertebrat > pryfyn
- Ysydd eilaidd - hollysydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni lled-sefydlog
- Gallu arbennig - mae'n cael gwared â deunydd marw, lle mae prinder tail mae i'w gael mewn baw cŵn.

Criciedyn hirgorn llwyd

Platycleis albopunctata

- Anifail > infertebrat > pryfyn
- Ysydd eilaidd - hollysydd
- Dan ddim bygythiad
- Cynefin - llystyfiant garw ar bob math o dwyni
- Gallu arbennig - cuddliw a neidio

Brân goesgoch

Pyrrhocorax

- Anifail > fertebrat > aderyn
- Ysydd eilaidd - hollysydd (infertebratau ac aeron)
- Prin
- Cynefin - pob ardal arfordirol
- Gallu arbennig - hedfan yn acrobatig. Mae 65% o boblogaeth y DU yn byw yng Nghymru.

Glesyn bach

Cupido minimus

- Anifail > infertebrat > pryfyn
- Ysydd cynradd - llysysydd
- Prin
- Cynefin - pob math o dwyni a glaswelltiroedd arfordirol
- Gallu arbennig - mae'r glesyn bach yn tueddu i fyw mewn cytrefi bach o hyd at 30 unigolyn. Gellir gweld y ddau ryw mewn clwydau cymunedol, yn wynebu'r ddaear yn y glaswellt.

Y goden fwg leiaf

Bovista pusilla

- Ffwng
- Dadelfennydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni lled-sefydlog a sefydlog
- Gallu arbennig - chwistrellu cwmwl o'i sborau brown sy'n debyg i lwch.

Corhelygen

Salix repens

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Cyffredin
- Yn blodeuo o fis Ebrill i fis Mai
- Cynefin - twyni sefydlog a llaciau twyni
- Gallu arbennig - mae'n gallu newid y ffordd mae'n tyfu o fod yn syth i fod yn llorweddol pan mae tywod yn ei orchuddio.

Chwilen deigr y twyni

Cicindela maritima

- Anifail > infertebrat > pryfyn
- Ysydd eilaidd - cigesydd
- Prin
- Cynefin - twyni symudol
- Gallu arbennig - mae'n gallu hedfan a rhedeg yn gyflym wrth chwilio am ysglyfaethau. Mae ei larfâu hefyd yn ysglyfaethus.

Gwenynen durio'r gwanwyn

Colletes cunicularius

- Anifail > infertebrat > pryfyn
- Ysydd cynradd - llysysydd
- Prin
- Cynefin - twyni symudol
- Gallu arbennig - mae'n gorchuddio'r tu mewn i'w thyllau gyda haenen sy'n dal dŵr.

Pryf lladd y twyni

Philonicus albiceps

- Anifail > infertebrat > pryfyn
- Ysydd eilaidd - cigysydd
- Prin
- Cynefin - twyni symudol
- Gallu arbennig - chwistrellu gwenwyn i barlysu ei ysglyfaeth.

Malwen resog

Cerņuella virgata

- Anifail > infertebrat > molwsg
- Ysydd cynradd - llysysydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni sefydlog a glaswelltir
- Gallu arbennig - mae'r falwen yn creu ac yn defnyddio dartiau serch i geisio denu cymar.

Tegeirian-y-gors cynnar

Dactylorhiza incarnata

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Anghyffredin, neu niferus yn lleol
- Yn blodeuo o fis Mai i ganol mis Gorffennaf
- Cynefin - llaciau twyni
- Gallu arbennig - ffynhonnell fwyd wych ar gyfer peillwyr, gyda hyd at 50 blodyn ar un coesyn.

Crwynllys cynnar

Gentianella anglica

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Prin
- Yn blodeuo o fis Mawrth i fis Gorffennaf
- Cynefin - twyni aeddfed a glaswelltir arfordirol
- Gallu arbennig - mae'n endemig i'r DU felly nid yw'n tyfu yn unrhyw le arall yn y byd!

Crwst yr helygen

Hebeloma vaccinum

- Ffwng
- Dadelfennydd
- Prin
- Cynefin - llaciau twyni
- Gallu arbennig - mae'n cydio yng ngwreiddiau'r gorhelygen i'w helpu i dyfu.

Madfall ddŵr gribog

Triturus cristatus

- Anifail > fertebrat > amffibiad
- Ysydd eilaidd - cigysydd
- Yn dirywio - rhywogaeth a warchodir gan Ewrop
- Cynefin - llaciau twyni
- Gallu arbennig - mae wedi byw ar y Ddaear am o leiaf 40 miliwn o flynyddoedd.

Llyffant y twyni

Epidalea calamita

- Anifail > fertebrat > amffibiad
- Ysydd eilaidd - cigysydd
- Prin - rhywogaeth a warchodir gan Ewrop
- Cynefin - llaciau twyni
- Gallu arbennig - rhywogaeth arloesol, y cyntaf i gytrefu cynefin newydd.

Neidr ddefaid

Anguis fragilis

- Anifail > fertebrat > ymlusgiad
- Ysydd eilaidd - cigysydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni sefydlog
- Gallu arbennig - mae'n gallu diosg ei chynffon i ddianc rhag ysglyfaethwyr.

Madfall y tywod

Lacerta agilis

- Anifail > fertebrat > ymlusgiad
- Ysydd eilaidd - cigesydd
- Prin - rhywogaeth a warchodir gan Ewrop
- Cynefin - twyni lled-sefydlog a sefydlog
- Gallu arbennig - mae'n defnyddio tyllau cwingod i lochesu a chysgu'r gaeaf ac yn cloddio'i thyllau ei hun oddi arnynt. Gall y tyllau fod mor ddwfn ag 1 metr ond yn fach iawn o ran diamedr.

Cap inc y twyni

Coprinopsis ammophilae

- Ffwng
- Dadelfennydd
- Yn prinhau
- Cynefin - twyni symudol a lled-sefydlog
- Gallu arbennig - math o gap inc sy'n gallu goddef halen, ac mae'n tyfu ymysg gwreiddiau moresg.

Coesyn pengrwn gaeaf

Tulostoma brumale

- Ffwng
- Dadelfennydd
- Prin
- Cynefin - twyni sefydlog
- Gallu arbennig - mae'n hawdd methu'r ffwng hwn sy'n debyg i lolipop ymysg cregyn malwod a phethau eraill yn y twyni tywod gan fod ei guddliw mor dda.

Cwtiad torchog

Charadrius hiaticula

- Anifail > fertebrat > aderyn
- Ysydd eilaidd - cigysydd
- Yn dirywio
- Cynefin - twyni symudol a thraethau tywodlyd/ graeanog
- Gallu arbennig - mae'n rhedeg yn gyflym ac yna'n sefyll yn stond i ddenu pryfed i'r wyneb.

Cudyll coch

Falco tinnunculus

- Anifail > fertebrat > aderyn
- Ysydd trydyddol - cigysydd
- Yn dirywio
- Cynefin - pob math o dwyni tywod
- Gallu arbennig - mae'n gallu gweld olion wrin uwchfioled.

Môr-wennol fach

Sternula albifrons

- Anifail > fertebrat > aderyn
- Ysydd eilaidd - cigesydd
- Prin
- Cynefin - traethau tywodlyd/graeang yn aml o dan y marc penllanw
- Gallu arbennig - mae'n mudo i Orllewin Affrica yn y gaeaf; mae'r daith yno ac yn ôl bron yn 19,000 o filltiroedd.

Moresg

Ammophila arenaria

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Cyffredin
- Yn blodeuo o fis Gorffennaf i fis Awst
- Cynefin - twyni symudol, lled-sefydlog a sefydlog
- Gallu arbennig - mae'n seroffyt, felly gall wrthsefyll amodau sych. Mae ganddo goesynnau tanddaearol arbennig o hir sy'n galluogi'r planhigyn i oroesi cael ei gladdu gan dywod. Mae ymyl y ddeilen yn troi at i mewn i leihau faint o ddŵr sy'n cael ei golli.

Petal-lys

Petalophyllum ralfsii

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Prin
- Cynefin - llaciau twyni
- Gallu arbennig - yn yr haf allwch chi ddim ei weld oherwydd mae'n goroesi o dan y ddaear tan i'r tywydd gwlyb ddychwelyd o'r hydref ymlaen.

Helys pigog

Salsola kali

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Yn blodeuo o fis Gorffennaf i fis Medi
- Cynefin - y draethlin a thwyni symudol
- Gallu arbennig - planhigyn suddlon haloffyt (yn gallu goddef halen). Pan gaiff ei losgi, mae'n cynhyrchu sodiwm carbonad, oedd yn cael ei ddefnyddio i greu gwydr a sebon.

Tegeirian bera

Anacamptis pyramidalis

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Anghyffredin, neu niferus yn lleol
- Cynefin - twyni lled-sefydlog a sefydlog
- Gallu arbennig - mae'n darparu neithdar a phail ar gyfer peillwyr.

Celynnen y môr

Eryngium maritimum

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Niferus, neu doreithiog yn lleol
- Yn blodeuo o fis Gorffennaf i fis Medi
- Cynefin - y draethlin, twyni symudol a lled-sefydlog
- Gallu arbennig - roedd yn cael ei ddefnyddio i drin anhwylderau gwynt a gellir bwyta'r gwreiddiau wedi'u berwi neu eu rhostio. Arferai gael ei ddefnyddio i greu jeli neu losin o'r enw losin caru.

Corhedydd y waun

Anthus pratensis

- Anifail > fertebrat > aderyn
- Ysydd eilaidd - cigysydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni symudol, lled-sefydlog a sefydlog
- Gallu arbennig - dyma hoff riant maeth cywion y gog.

Pibydd coesgoch

Tringa totanus

- Anifail > fertebrat > aderyn
- Ysydd eilaidd - cigysydd
- Yn dirywio
- Cynefin - morfeydd heli a glaswelltir y twyni
- Gallu arbennig - mae'r adar gwryw'n perfformio sioe drawiadol yn yr awyr wrth geisio denu cymar.

Hebog tramor

Falco peregrinus

- Anifail > fertebrat > aderyn
- Ysydd trydyddol - cigysydd
- Prin
- Cynefin - pob math o dwyni
- Gallu arbennig - yr aderyn cyflymaf yn y byd, gan gyrraedd 390km yr awr wrth ddeifio.

Llwynog

Vulpes vulpes

- Anifail > fertebrat > mamal
- Ysydd trydyddol - cigysydd
- Cyffredin
- Cynefin - pob math o dwyni
- Gallu arbennig - mae llwynogod yn bwyta unrhyw beth bron, gan gynnwys aeron, pryfed, mamaliaid bach ac adar. Oherwydd bod ganddynt fwyd drwy gydol y flwyddyn, nid oes angen iddynt aeafgysgu.

Cwningen

Oryctolagus cuniculus

- Anifail > fertebrat > mamal
- Ysydd cynradd - llysysydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni sefydlog
- Gallu arbennig - peiriannau torri gwair byd natur, yn helpu planhigion bach i dyfu ac yn cloddio tywod.

Ambarelo'r bwgan

Macrolepiota procera

- Ffwng
- Dadelfennydd
- Cyffredin
- Cynefin - twyni sefydlog
- Gallu arbennig - yng Nghymru, mae tylwyth teg yn defnyddio'r rhain fel ambaréls yn ôl y sôn. Maen nhw'n aml yn tyfu mewn cylchoedd neu 'gylchoedd tylwyth teg'.

Tywodlys arfor

Honckenya peploides

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Cyffredin yn lleol
- Yn blodeuo o fis Mai i fis Awst
- Cynefin - y draethlin, egin-dwyni a thwyni symudol
- Gallu arbennig - mae'r blagur a'r dail yn llawn fitamin A a fitamin C a gellir ei ddefnyddio fel llysieuyn gwyrdd, deiliog naill ai'n amrwd neu wedi'i goginio.

Tafolen y traeth

Rumex rupestris

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Mewn perygl - rhywogaeth a warchodir gan Ewrop
- Yn blodeuo o fis Mehefin i fis Awst
- Cynefin - arfordirol
- Gallu arbennig - mae'r ffrwythau'n arnofio yn nŵr y môr ac yn cael eu gwasgaru ganddo ac mae hyn yn ei alluogi i gytrefu lleoliadau newydd.

Ceffyl

Equus caballus

- Anifail > fertebrat > mamal
- Ysydd cynradd - llysysydd
- Cyffredin
- Cynefin - pob math o laswelltir gan gynnwys twyni symudol a sefydlog
- Gallu arbennig - bydd yn bwyta deunydd mwy garw, gan ganiatáu i fwy o olau gyrraedd y ddaear sy'n helpu ein rhywogaethau prinnach, llai cystadleuol i oroesi.

Tegeirian y fign galchog

Liparis loeselii

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Mewn perygl - rhywogaeth a warchodir gan Ewrop
- Yn blodeuo o fis Mehefin i fis Gorffennaf
- Cynefin - llaciau twyni
- Gallu arbennig - mae angen iddo fod wrth ymyl ffwng mycorhisol i allu egino.

Marchwellt y twyni

Elymus farctus

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Cyffredin
- Yn blodeuo o fis Mehefin i fis Awst
- Cynefin - egin-dwyni, twyni symudol a thwyni lled-sefydlog
- Gallu arbennig - rhywogaeth arloesol, dyma un o'r planhigion cyntaf i gytrefu tywod newydd.

Murwyll arfor

Matthiola sinuata

- Planhigyn
- Cynhyrchydd
- Prin iawn
- Yn blodeuo o fis Mehefin i fis Awst
- Cynefin - egin-dwyni a thwyni symudol
- Gallu arbennig - ar ôl blodeuo, gall pen sych y blodyn, sy'n cynnwys hadau, arnofio i safle newydd.

